

Ключевые слова: советско-кубинские отношения, социализм, распад СССР, “холодная война”, экономическое сотрудничество.

Korban O.A. The process of coolness of the Soviet-Cuban relations in the late 1980s - early 1990s and its consequences for Cuba

The article covers the dismantling of the Soviet-Cuban relations at the end of the Cold War. A special attention is paid to consequences that were caused on Cuba by the collapse of the Soviet Union.

Key words: Soviet-Cuban relations, socialism, the collapse of the USSR, Cold War, economic cooperation.

УДК 327 (438+470+571) “19”

Линник Дар'я Ігорівна

ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ ПОЛЬЩІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ РОЗПАДОМ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Вивчаючи історію Польщі, звертаємо особливу увагу на її вигідне географічне і геополітичне положення. Під час значних політичних конфліктів Польща виступала ареною міжнародних суперечок. Після Другої світової війни Польща отримала можливість будувати свою державність, але під великим впливом і повним контролем СРСР. Ані польський опозиційний рух, ані внутрішні політичні конфлікти, довгий час не могли вплинути на зміну польського устрою.

Нові перспективи розвитку подальшої зовнішньої політики було відкрито візитом Т. Мазовецького до СРСР (23-27 листопада 1989 р.) для визначення загальних параметрів і принципів подальшої двосторонньої взаємодії. Дотримуючись у переорієнтації своїх зовнішньополітичних інтересів принципу “два кроки на Захід, один на Схід”, поляки добре розуміли й відчували свою цілковиту залежність від великого східного сусіда [13].

Під час зустрічі лунали декларації про розвиток “союзних” – у межах Варшавського договору – відносин, які ґрунтувалися на засадах “взаємоповаги, свободи вибору шляху суспільно-політичного розвитку і невтручання у внутрішньополітичні справи”, пов’язані з процесами впровадження “демократизації і реалізації права народів до вільного вибору” в європейських соціалістичних країнах. Важливим було і те, що у ході переговорів сторони дійшли згоди щодо “очищення” поля співпраці, що дозволило надалі будувати нові взаємини і налагодити рівноправні відносини між польською і радянською сторонами.

Досягнуті домовленості можна було вважати першою великою перемогою польської дипломатії, якій вдалось зберегти гарні відносини з сусідом, ще й вміло використати цю взаємодію на свою користь.

Політичні події, що відбулися наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, які привели до розпаду СРСР, стали важливим періодом суспільно-політичного та економічного життя Польщі. Вони поклали початок визнанню основних пріоритетів і здійсненню нової внутрішньої та зовнішньої політики Республіки Польща. Виразним у цій політиці став західний пріоритет – на протипагу східного напрямку [13].

У 1991 р. свою незалежність проголосили 13 із 15 союзних республік Радянського Союзу. 21 грудня 1991 р. Україна, Білорусь, Росія – ініціатори саморозпуску Союзу РСР – оголосили про заснування на теренах вже неіснуючого СРСР нового демократичного об’єднання держав – Співдружності Незалежних Держав (СНД). Згодом до них приєдналися ще вісім союзних республік колишнього Союзу. Отже, Союз Радянських Соціалістичних Республік – одна із наймогутніших держав світу у ХХ ст. – перестав існувати [13]. Після розпаду СРСР наприкінці 1991 р. було вирішено, що політичні, економічні і, перш за все, інтереси національної безпеки Польської Республіки мають бути тісно пов’язані із Заходом [8].

У Польщі до влади прийшло нове покоління політиків, які своїм “серцем й розумом” довели, що Польща повинна бути єдиною, неподільною, демократичною державою. Нова влада змогла вийти з “глибокої” політичної кризи і створити внутрішньо- та зовнішньополітичні програми для світового визнання республіки на міжнародній арені.

Саме, у 90-х рр. ХХ ст. були визначені основні нові пріоритети зовнішньої політики Польщі, спрямовані на захист і закріплення своєї незалежності.

Отже, з’явились декілька напрямів “нової” зовнішньої політики Польщі, спрямовані на сусідні держави; ЄС; НАТО; Росію; Україну.

Центральними пунктами нової польської зовнішньої політики були:

- 1) стратегічні цілі, які визначають загальний напрям основних питань;
- 2) геополітичні імперативи, сфокусовані на регіональних проблемах Польщі;
- 3) послідовність пріоритетів, які впливають на зовнішні справи Польщі.

Спадкоємність відіграє вирішальну роль у формуванні політики: ані урядові зміни, ані внутрішні політичні непорозуміння жодним чином не вплинули на дипломатію. Індивідуальні рішення час від часу викликали суперечки, але головну концепцію не було змінено. Більш того, здається, така політика продовжуватиметься і в майбутньому, хоч окремі зміни й можуть статися у напрямку її діяльності на міжнародній арені, де Польща збирається зміцнювати свої національні інтереси [1].

З сусідніми країнами. Перший опозиційний уряд Т. Мазовецького (вересень 1989 р.) поклав початок розвороту до Заходу у зовнішній політиці Польщі. Це знайшло віддзеркалення у ряді нормативних документів, таких, як “Основи польської зовнішньої політики” і “Оборонна стратегія Польської Республіки” (листопад 1992 р.). Згідно з даними документами, пріоритетом польської зовнішньої політики повинне було стати забезпечення безпеки країни шляхом приєднання до відповідної міжнародної системи, що у 1990-і рр. привело до концентрації зовнішньополітичної активності на вступі країни до Північноатлантичного пакту (НАТО) і Європейського Союзу (ЄС). У згаданих документах виділялися наступні напрями:

1. усестороння співпраця з країнами Західної Європи, а також США і Канадою;
2. участь у регіональній співпраці, особливо з найближчими сусідами – Чехією і Угорщиною;
3. розвиток дружніх, заснованих на рівноправ’ї і взаємній вигоді, стосунків зі східноєвропейськими сусідами – Росією, Україною і Литвою.

Польща і НАТО. На переломі 1989-1990 рр. Польща і НАТО вже висловлювали бажання підтримувати один з одним робочі контакти у політичній, дипломатичній і навіть військовій областях. Такого роду пропозиція з боку альянсу прозвучала у липні 1990 р. (“Лондонська декларація”).

Польща – Європейський союз (ЄС). Іншою важливою частиною “західного” напрямку польської зовнішньої політики став Європейський Союз (ЄС). На засіданні ЄС у Копенгагені у 1993 р. його країни офіційно підтвердили, що держави Центральної, а також Східної Європи, які прагнуть отримати членство у цій організації, повинні виконати необхідні попередні економічні і політичні вимоги. Складною з них була вимога прискорення темпів побудови розвиненої і конкурентоздатної (по відношенню до західноєвропейської) ринкової економіки. Реалізація цієї вимоги була пов’язана з необхідністю фінансової підтримки з боку ЄС і повинна була зайняти тривалий відрізок часу. У квітні 1994 р. Польща заявила в ЄС своє прохання про вступ [12].

Польща – Росія. На відміну від польсько-українських стосунків, польсько-російські контакти не відрізнялися динамікою і були загострені проблемами впродовж всіх 1990-х років. Після розпаду СРСР в “Основах польської зовнішньої політики” було поставлено завдання почати будувати на рівноправній основі взаємовигідні стосунки з Росією. Проте на розвиток двосторонніх зв’язків робили вплив продекларовані Польщею на початку 1990-х рр. рішення вступити в НАТО і існування великого комплексу спірних проблем [8].

На першому етапі – у 1991-1993 рр. – це були проблеми виведення радянських військ з Польщі, транзиту цих військ з Німеччини і підписання нового договору про двосторонні стосунки між Польщею і Російською Федерацією. Договір був парафований у листопаді 1991 р. після вилучення з тексту параграфа, що вказував на неможливість якої-небудь із сторін брати участь у військових союзах без згоди партнера. На рубежі 1993-1994 рр. в Польщі було підготовлено рамкову версію концепції східної політики країни, де умовою розвитку добросусідських стосунків

з Росією ставилося прийняття Кремлем інтеграційних європейських прагнень. Велике значення для клімату польсько-російського діалогу мала Постанова уряду Російської Федерації від жовтня 1996 р. "Про створення меморіальних комплексів в місцях поховання радянських і польських громадян – жертв тоталітарних репресій у Катині і Мідному, виділенні в комплексах польських військових кладовищ і асигнування на це засобів з бюджету Російської Федерації".

Польща – Україна. Впродовж 1990-х рр. республіка ставила за мету розширення і поглиблення багатобічних стосунків з Україною, розглядаючи цю країну як свого стратегічного партнера. Наступного дня після проголошення незалежності України польський уряд першим її визнав, що створило хорошу основу для розвитку двосторонніх стосунків. У травні 1992 р. був підписаний "Трактат про добросусідство, дружні взаємини і співпрацю між Польщею і Україною". У 1992 р. з подачі Варшави був створений Консультаційний Комітет президентів Польщі і України, одним із завдань якого була розробка концепції стратегічного партнерства між двома країнами [15; 10].

У 1994-1995 рр. стратегічні зв'язки між Польщею і її українським партнером ще більше зміцнилися: була підписана "Декларація міністрів закордонних справ РП і України про принципи формування польсько-українського партнерства" (березень 1994 р.) і "Декларація про принципи і напрями партнерства і співпраці в області торговельно-економічних стосунків". Обговорювалася пропозиція створити спільний польсько-український батальйон миротворчих сил у рамках програми "Партнерство заради миру". З подачі президента Польщі Україна стала членом організації з економічного співробітництва у регіоні "Центральноєвропейська ініціатива" (травень 1996); було організовано спільний литовсько-польсько-український виступ президентів на захист дотримання прав людини у Білорусії і ін. [8].

Отже, головні завдання зовнішньої політики сформулювали вже перші уряди незалежної Польщі. Ці завдання впливали з побудови нового міжнародного порядку, складовими якого були: у глобальному масштабі система ООН, у континентальному – система безпеки, що формувалася в Європі. Її основу становили НАТО, ЄС, Західноєвропейський Союз, Рада Європи, які взаємодіяли між собою.

Крім питань інтеграції до НАТО і ЄС, Польща концентрувала увагу на подальшому розвитку відносин зі Сполученими Штатами Америки, Німеччиною, Францією та Великобританією як головними своїми партнерами. Республіка прагнула до збереження особливих двосторонніх відносин. Серед інших зовнішньополітичних пріоритетів – розвиток добросусідських відносин на засадах рівноправності і взаємовигоди з Росією та іншими країнами Східної і Центральної Європи. Польський уряд вважав важливою активну участь у регіональній співпраці, надання їй нових потужних імпульсів, і таким чином забезпечення країні становища, яке б відповідало її політичному, економічному й військовому потенціалам.

Джерела та література:

1. Вейденталь Ян. Польща: нова зовнішня політика // Український незалежний центр політичних досліджень. Спостерігач. – № 22. – лютий, 1993. – [Електронний ресурс] / Український незалежний центр політичних досліджень. – Режим доступу до статті: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=412>
2. Геополітика. Військово-політичні аспекти: Навч. посіб. – Львів: ЛІСВ, 2008. – 343 с.
3. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Дюрозель Ж.-Б. – К.: Основи, 1995. – 903 с.
4. Закордонна політика Польщі: цілі і очікування // Український журнал. – № 11. – 2009. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/765/>
5. Киссинджер Г. Дипломатія / Киссинджер Г. – М., 1997.
6. Майко Т.С. Визначальні орієнтири зовнішньої політики Республіки Польща в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvnu/istor/2007_1/1/8.pdf
7. Міжнародний імідж України: Навч. посібник. – Львів: ЛІСВ, 2007. – 166 с.

8. Основні пріоритети зовнішньої політики Польщі // Молодіжний портал. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.djerelo.com/index.php?option=com_content&task=view&id=8922&Itemid=460
9. Офіцінський Р.А. Політичний розвиток незалежної України в аспектах Європейської ідентичності: Мон. / Офіцінський Р.А. – Київ–Ужгород: Гроажда, 2005. – 468 с.
10. Панорама українсько-польських відносин. Зовнішня політика Польщі щодо України // Українсько-польський інтернет-журнал – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.ukraine-poland.com/u/dosvid/panorama.php?id=zovnpolit.txt>
11. Седякин Юрий. Внешняя политика современной Польши – // Обозреватель. – № 6. – 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.rau.su/observer/N6_2010/058_069.pdf
12. Сидорук Тетяна. Роль Польщі у формуванні східної політики Європейського Союзу – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2011_22/Rozdil_3/08_Sydoruk.pdf
13. Тумашов А.В., Саєвич Й.Й. Передумови та історичні наслідки розпаду СРСР та Організації Варшавського Договору. [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vnv/2009_11/223-238.pdf
14. Черкасов О.М., Радченко О.В.. Децентралізація влади: польські уроки для України – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-1/doc/5/03.pdf>
15. Чігак Вацлав. Становище Польщі у Центральній Європі та її взаємини з Україною // Незалежний культурологічний часопис "Ї" – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.ji.lviv.ua/n10texts/czihak.htm>

Линник Д.І. Зміни зовнішньополітичного курсу Польщі у зв'язку з розпадом Радянського Союзу

Стаття присвячена аналізу зовнішньополітичної діяльності Польщі у 80-90-ті рр. ХХ століття. Автор визначив основні напрямки зовнішньої політики Польщі у контексті геополітичних змін до і після розпаду Радянського Союзу.

Ключові слова: зовнішня політика, Польща, розпад СРСР.

Линник Д.И. Изменения внешнеполитического курса Польши в связи с распадом Советского Союза

Статья посвящена анализу внешнеполитической деятельности Польши в 80-90-е годы ХХ века. Автор представил основные направления внешней политики Польши в контексте геополитических изменений до и после распада Советского Союза.

Ключевые слова: внешняя политика, Польша, распад СССР.

Lynnyk D.I. Changes in the foreign policy of Poland in connection with the collapse of the Soviet Union

The article is devoted to the analysis of the foreign-policy activity of Poland in 80-90th years of the ХХ century. The author presented the basic directions of foreign policy of Poland in the context of geopolitical changes before and after disintegration of the Soviet Union.

Key words: foreign policy, Poland, collapse of the Soviet Union.